

ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертацію **Радько Оксани Григорівни**
„Індивідуальні назви статичних ознак в українській поезії
XX сторіччя”, подану до захисту на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук зі спеціальності
10.02.01 – українська мова

Мову збагачує й удосконалює народ. Мовою він живе, бо це його генетичний код. Самодостатність мови – явище історичне. І формується, утверджується вона залежно від рівня самоусвідомлення себе як у загальнолюдському контексті з його вимогами до ментальних, економічних, морально-етичних, культурно-традиційних вимог часу, так і від індивідуально-авторського сприйняття МКС, яку мовець бачить нестандартно. МКС не може, вважаємо, залишатися незмінною, особливо тоді, коли носіїв мови не утримують у т.зв. „шорах”. Доказом цієї тези є творення індивідуально-авторських неологізмів, значна частина яких входить з часом і за його вимогою у загальновживані ресурси мови.

Оксана Григорівна Радько переконливо довела у своїй науковій праці практично всі вище зазначені постулати, зробивши акцент на тому, що духовна культура українського народу невичерпна в усіх її виявах, зокрема й у творенні мовних новацій.

Дослідивши окремий аспект українського мовно-культурного дискурсу ХХ сторіччя, а саме лексичні інновації авторських поетичних текстів зазначеного періоду, дослідниця вже у Вступі констатує, що „такі одиниці в специфічній формі вербалізують світовідчуття й культурні традиції не тільки самого автора, а й усього народу, оскільки, поряд з узуальними лексемами, здатні вміщувати в собі національно-культурний компонент ...мовної семантики” (с. 5).

І хоч лексичні інновації в різних аспектах досліджувало багато

вітчизняних і закордонних мовознавців, саме індивідуально-авторські прикметники в українській поетичній мові ХХ ст. не були об'єктом *спеціального*, комплексного лінгвістичного аналізу.

Зі списку наукової літератури (275 позицій) рецензованої дисертації, списку лексикографічних джерел (106 позицій) та першоджерел (510 позицій) можна зробити висновок про ґрутовність дослідження теми, зокрема таких задекларованих дослідницею завдань: 1) з'ясувати лінгвістичний статус індивідуально-авторських прикметників, 2) здійснити частотний аналіз таких прикметників у хронологічному аспекті, за авторською належністю, за репрезентативністю тематичних груп новотворів, 3) схарактеризувати етнолінгвістичні засади вивчення семантики ІАП, 4) дослідити лексикографічні параметри опису прикметників авторських новотворів у словниках мови письменника та неологічних словниках, 5) здійснити лексикографічну інтерпретацію індивідуально-авторських прикметників в українській поезії ХХ – ХXI століття (див. с. 7). Усього 7 завдань поставила перед собою дисертант, і можемо потвердити, що всі вони виконані.

Про власне авторські прикметникові новотвори в поезії ХХ – ХXI ст. Оксана Григорівна Радько ознайомлена з праць Г. М. Вокальчук, Г. М. Сюти, О.О.Жижоми, А.А.Калетнік, Н.В.Гаврилюк, В.В.Максимчука, О.В.Сименюк, О. М. Строкаль та ін. Але в цих та ще декількох працях ІАП аналізовано переважно в дериваційному, лексико-семантичному, функційно-стилістичному аспектах, частково здійснено їхню лексикографічну інтерпретацію.

Актуальність же дослідження О. Радько – у виконанні багатоаспектного аналізу ІАП, зафіксованих у текстах української поезії ХХ ст. (а окремих і з ХXI ст.) як репрезентантів мовно-поетичної картини світу саме цього історичного відтинку.

Тема дисертації затверджена на засіданні вченого ради Національного університету „Острозька академія” (протокол № 2 від 24 вересня 2009 року). Апробація структури і загального змісту дослідження проведена на 16

міжнародних (Київ, 2009; Рівне, 2009; Рівне, березень 2011 і травень 2011; Луцьк, 26-27 вересня 2013 та 20-21 вересня; Луцьк, 2015), на чотирьох міжнародних читаннях (Рівне, 2013 - 2014), на двох всеукраїнських конференціях, форумах, семінарах (Київ, 2012; Острог, 2012), на одній регіональній конференції (Дубно, 2013), на звітних конференціях молодих учених (Дубно, 2011, 2012), на засіданнях неографічних лабораторій „Острозький неограф” Національного університету „Острозька академія” та „NEOLEX – Рівне” Рівненського державного гуманітарного університету (Острог, Рівне, 2010-2016), що свідчить про високий рівень відповідальності дисертанта за результати дослідження та наукову активність.

З теми дисертації О. Г. Радъко здійснила 20 публікацій (8 – у фахових виданнях, 1 – у збірнику, зареєстрованому в міжнародних каталогах періодичних видань та базах даних, 1 – у неперіодичному закордонному виданні).

У дисертації три розділи: 1. Теоретичні засади дослідження індивідуально-авторських прикметників у сучасній неології; 2. Авторські прикметникові словотвори як специфічні (краще б – особливі. – Н. Б.) репрезентанти національної мовно-поетичної картини світу і 3. Індивідуально-авторські прикметники в сучасних неологічних словниках.

Одразу підкреслимо, що, на наш погляд, інтерес до теми дисертації Оксані Радъко передався від наукового керівника Г. М. Вокальчук, від тієї творчої групи, з якою в Острозі й Рівному пошукувачка укладала словники мови письменників (у другі з 2016 р. знаходиться „Словник індивідуально-авторських прикметників у поезії ХХ – ХХІ ст.” дисерантки у співавторстві з науковим керівником Г. М. Вокальчук).

Використовуючи умовні скорочення (АЛН – авторський лексичний новотвір, ІАП – індивідуально-авторський прикметник, ККС – колірна картина світу, ЛЕ – лексикографічна експертиза, МКС – мовна картина світу, НКК – національно-культурний компонент, НМПКС – національна мовно-

поетична картина світу), автор праць економить обсяг тексту і солідаризується з сучасними технологіями подання наукових абревіатур.

Дослідниця акцентує увагу на тому, що до аналізу було залучено понад 5000 авторських лексичних новотворів, хоча „продуктивність авторів у створенні цих одиниць далеко не однакова” (від 282 до 6. – Н. Б.). І це, на наш погляд, добре, бо подеколи стилістичні й змістотворчі функції неонімів виглядали б штукарством, розхитували б ідіостиль поета. Доречно дисертант констатує, що найбільше неонімів (981) створено в період т. зв. хрущовської „відлиги”, активної літературної діяльності письменників-шістдесятників. Явище протилежне, тобто зниження рівня експериментаторства у лексичній (чи з лексичною?) системі мови спостерігається з часів комунізації, Другої світової війни, повоєнних років, що підтверджує безпосередність зв’язків мови з соціальним та політичним життям суспільства.

У *розділі першому* пояснено лінгвістичну природу авторського лексичного новотвору в розумінні дисертантки, оскільки в мовознавстві немає чіткого визначення цього поняття. Проаналізувавши найбільш вживані іменування: *неологізм, оказіоналізм, потенційне слово, неосомантизм, неолексема, новотвір, інновація*, мотивації цих іменувань, Оксана Радько констатує, що авторський лексичний новотвір – це „мовне утворення, що виникло у процесі індивідуального творчого акту зазвичай як результат свідомого порушення автором мової норми з метою реалізації певних мовно-естетичних завдань” (с. 16), а отже терміни *авторський лексичний новотвір, (авторська) лексична інновація, неолексема* можна використовувати як синоніми (с. 17).

Зарахування слова до розряду оказіональних (або й потенційних) замало довести його метафоричністю – необхідно враховувати контекст, версифікаційні особливості, семантику, стилістичне наповнення і т. д. Розмаїття запропонованих *підстав* для зарахування слова до авторських новотворів могло б бути доведене, на наш погляд, до раціональної однозначності за умови широкої дискусії, а не різних індивідуальних оцінок

учених. Ця проблема має значну перспективу щодо оказіональних та узуальних лексем. Дослідниця майстерно вийшла на початок цієї перспективи своїм опертям саме на прикметники, зокрема й на врахування способів творення ступенів порівняння індивідуально-авторських прикметників, а також кількісний розподіл прикметників. (у таблицях – с. 42) і рисунках – с. 43, 44, 46, 48) авторських лексичних новотворів у текстах ХХст. за періодами їх творення.

У *розділі другому* досліджені лексико-семантичні особливості індивідуально-авторських прикметників в українській поезії ХХст. (з урахуванням спостережень попередніх дослідників, з кількісними оцінками репрезентантів), зокрема й нечисленних авторських ад'ективів.

Методом умовної класифікації індивідуально-авторські ад'ективи (с.57 – 58), досягнуто презентабельних висновків. Варті особливої уваги висновки до етнолінгвістичних досліджень, внутрішньо семантичної символіки, адже саме вони підтверджують або спростовують доцільність новотворів за наявності глибинних символічних значень слів.

Цьому розділові також притаманна, як і сукупності праць інших дослідників, різновекторність, а точніше – багатоплановість аналізу АЛН.

Розділом третім дисертанту переконує, що індивідуально-авторські прикметники у словниках (словопокажчиках) є не лише джерелом збагачення лексичної системи української літературної мови, а й засобом інновацій в оформленні словникових статей (маркування слова). У словниках власне неологічних застосовується особлива методика коментування, яка дає змогу використовувати низку принципів творення різних типів словників: тлумачного, історичного, стилістичного, орфографічного тощо. Робота над словником починається із фіксації новотворів та виявлення особливостей контексту й ідіостилю автора тексту. Дисертанту реалізувала у цьому розділі значні набутки власного досвіду з лексикографії.

Застосовані дисертантом методи дослідження – лінгвістичного опису, контекстного аналізу, компонентного аналізу, зіставно-порівняльного

аналізу, кількісних підрахунків, концептуального аналізу, лінгвокультурологічного та лексико-семантичної сполучуваності – не лише пояснені у Вступі за метою застосування, а й виконали свою роль відповідно до доцільності в тому чи тому аспекті дослідження.

Дисертація Оксани Радько відзначається **науковою новизною**, оскільки справді вперше в українському мовознавстві комплексно проаналізовано авторську неологічну лексику одного частиномовного класу – прикметників: етнолінгвістичні особливості, національно-культурні компоненти у семантичній структурі новотворів, внутрішньо-семантичні особливості поетичної символіки, функції прикметників-неологізмів, зокрема й для створення колірної картини світу, значення тих індивідуально-авторських прикметників, які утворюються на основі концептів загальнолюдської та національної культури. Науково вартісні й встановлені критерії ідентифікації ІАП-композитів, особливості авторських назв статичних ознак (хоча не всі зазначені ознаки можна строго вважати статичними, напр.: *ромашково-світанній, спекотно-великий, безпісенний тощо*) як особливих виразників національної культури. І варте схвалення науковцями введення дисертантом нового фактичного матеріалу для подальшого вивчення неонімів, які, безсумнівно, оригінально подають сучасну мовну картину світу українців.

Суто теоретичне значення праці О.Радько як переконують висновки й узагальнення, у тому, що вона поглиблює, подеколи навіть коригує, теорію української неології та лінгвостилістики (в умовах нехтування деякими сучасними носіями мови сакральної ролі слова), відкриває (або ж спрямовує до новизни) перспективи комплексного вивчення авторських лексичних новотворів на основі інших частин мови.

Практичне значення праці О. Радько в тому, що її результати збагачать методику й фактологію викладання лексикології та лексикографії, словотвору, стилістики сучасної української мови, етнолінгвістики, допомагатимуть студентам й аспірантам у семінарах і студіях над

різноаспектними науковими темами, викладачам – для поглиблення проблематики спецкурсів, написання навчальних посібників, зокрема з неології, неографії та лінгвокультурології.

У значному обширі дослідженого фактичного матеріалу переконує список першоджерел, за якими використані всі задекларовані аспекти дослідження: 44 сторінки (510 позицій) – на яких імена „метрів” поетичної майстерності й маловідомих, але також талановитих (зокрема щодо творення неологізмів прикметникового походження) текстотворців.

Загальні висновки з дослідження – 4,5 сторінки, але основні результати роботи над кожною „в’язкою” вивчених проблем переконливо вписані у висновках до розділів (в авторефераті висновки також подані вичерпно – с. 14-17). Усі чотири висновки підсилюють 11 додатків до основного тексту дисертації, зокрема таблиці зі способами творення індивідуально-авторських прикметників-композитів (оказіональних та узуальних) в українській поезії ХХ ст. (с. 287); порівняльного аналізу кількісного складу прикметників із компонентом-соматизмом у реєстрі СУЛМ в 11 томах (с. 288); індивідуально-авторські прикметники з компонентом-фітосимволом (с. 293), із компонентом-зоосимволом (с. 295) та ін., кількісний розподіл ІАП за колірним компонентом (с. 296), словник індивідуально-авторських прикметників в українській поезії ХХ – ХХІ сторіч (фрагмент) (с. 299-306).

Робота написана мовою високого рівня грамотності та стилістичної вправності, навіть орфоепія подеколи незвична щодо використанні прийменників з –із –зі (*із-поміж, із значення, із компонентом, із метою* та ін.).

Автореферат дисертації „Індивідуальні назви статичних ознак в українській поезії ХХ сторіччя” достатньо презентує основні її положення, загальні висновки, відповідність науковій проблематиці кафедри української

мови і літератури (2007-2015 pp.) Національного університету „Острозька академія”.

До окремих положень дисертації адресуємо такі зауваження і пропозиції:

1. На наш погляд, у дисертації варто було би подати й критичні коментарі щодо структури, змісту й стилістичної функції не зовсім вдалих неонімів окремих текстів (хай навіть відомих, видатних авторів). Проте це може бути перспективою наукового задуму дисертанта.

2. Вивчення місця і ролі в текстах авторських кольороназв може стати окремим широким дослідженням О.Г.Радько на основі мовних і мистецтвознавчих матеріалів (т.зв. міжпредметні зв'язки).

3. Вважаємо надто „представницьким” синонімічний ряд терміноназв: *індивідуально-авторська* назва *статичної* ознаки, *авторський* *прикметниковий* новотвір, *індивідуально-авторський* прикметник, *індивідуально-авторська* *ад'єктивна* (прикметникова) номінація, *оказіональний* прикметник.

4. Доцільно пояснити, чому сучасні неологи *найчастіше* вивчають АЛН у художньому і публіцистичному текстах, а чому не у розмовному мовленні.

5. Варто уникати словосполучення „пропонована розвідка” без слова *наукова*: недоцільно надто часто використовувати слово *царина*; просторічними (хоч і новими!) вважаємо слова *вии*, *вишівський*; невправним є фрагмент висловлення *вагоме місце посідають замість „важливе значення мають”*, „*не становили об'єкта*” (об'єкт).

Проте ці зауваження не принципові й аніскільки не применшують високого наукового і прикладного значення дисертації „Індивідуальні назви статичних ознак в українській поезії ХХ сторіччя”, яка цілком відповідає вимогам „Порядку присудження наукових ступенів” від 24.07.2013 року, № 507 до праць, поданих до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата

філологічних наук. А отже автор дисертації Оксана Григорівна Радько заслуговує присудження їй наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.01 – українська мова.

Офіційний опонент

Бабич Надія Денисівна,

кандидат філологічних наук, професор,

ГБас

професор кафедри історії та культури української мови

Чернівецького національного

університету ім. Ю.Федьковича

